

УДК 339.9

БОНДАРЧУК В.В.^{1*}, ШИМАНСЬКА К.В.^{2*}

1* к.е.н., доц., доцент кафедри цифрової економіки та міжнародних економічних відносин Державного університету «Житомирська політехніка», вулиця Чуднівська, 103, Житомир, Житомирська область, 10005, e-mail: vitaliybondarchuk@ukr.net, ORCID ID: 0000-0001-8156-0218

2* д.е.н., доц., завідувач кафедри цифрової економіки та міжнародних економічних відносин Державного університету «Житомирська політехніка», вулиця Чуднівська, 103, Житомир, Житомирська область, 10005, e-mail: kv.shymanska@gmail.com, ORCID ID: 0000-0003-0375-5102

ЕКОНОМІЧНІ НАСЛІДКИ ВИМУШЕНОЇ МІГРАЦІЇ НА РОЗВИТОК НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД, УКРАЇНСЬКІ РЕАЛІЇ

Мета. Дослідження присвячено визначенню економічних наслідків вимушеної міграції та внутрішнього переміщення населення на розвиток національної економіки України. **Методика.** В ході дослідження було використано статистичні методи для визначення тенденцій зміни основних економічних показників економіки України, які були обрані як регресори. Для визначення впливу регресорів на результуючі показники було використано економетричні методи, зокрема метод найменших квадратів. **Результати.** Не виявлено вплив внутрішнього переміщення населення на ринок праці. Аналіз офіційних статистичних даних не виявив такого впливу, хоча фактично внутрішньо переміщеними особами стали більш як півтора мільйона осіб. Навіть за умови тіньової зайнятості такі особи здійснюють вплив на ринок праці, проте довести це чи спростувати в умовах існуючих даних неможливо. **Практична значимість.** Велику складність для проведення аналізу впливу різних факторів становить перебування України в стані неоголошеної війни. Наявність військового конфлікту здійснює вплив на економічне та суспільне життя, яке важко прослідкувати та параметризувати. Це значно збільшує ступінь статистичної похибки і подекуди може викривлювати отримані статистичні дані. Регресійні моделі не враховують впливу військового конфлікту, тому отримані результати можуть бути викривленими та хибними. Потребують деталізації первинні статистичні дані для можливості проведення більш детальних досліджень.

Ключові слова: внутрішньо переміщені особи, вимушена міграція, наслідки внутрішнього переміщення населення, національна економіка, розвиток економіки

Постановка проблеми

Перманентні військові конфлікти та бойові дії призводять до цілого ряду негативних наслідків. Найбільш поширеними є зменшення темпів економічного зростання, погіршення інвестиційної привабливості країни, зменшення добробуту громадян, зниження ділової активності. Особливо гостро постають проблеми соціального характеру, виникає таке явище, як внутрішнє переміщення осіб. Це створює не лише напруженість на ринку праці в регіонах, куди переміщується населення із зони бойових дій, але й навантаження на державний бюджет і макроекономічну стабільність в цілому. Відповідно до інформації Управління Верховного комісара ООН у справах біженців, внаслідок внутрішніх конфліктів, міжкордонних військових дій або

зростаючого рівня злочинності за останні 10 років кількість вимушених переселенців у світі зросла на 50%: якщо у 2007 році їх чисельність становила 42,7 млн. осіб, то у 2017 році вже 68,5 млн. осіб [28]. Сьогодні кожен 110 мешканець планети є переміщеною особою. З-поміж 68,5 млн. осіб переміщених осіб 58% або 40 млн. осіб є ВПО, 25,4 млн. осіб це біженці, а 3,1 млн. осіб – шукачі притулку.

Суттєво кількість біженців та шукачів притулку зросла у період 2013-2017 років внаслідок військового конфлікту у Сирії. З усіх 68,5 млн. переміщених осіб 16,2 млн – це особи, що вперше стали ВПО, а 11,8 млн. осіб біженці за кордон, 4,4 млн. осіб – нові шукачі притулку. Більше половини усіх біженців внаслідок військових конфліктів в 2017 році (68%) походили з Сирії, Афганістану,

Південного Судану, М'янми та Сомалі [28]. Найбільша кількість ВПО у 2017 році припадала на Сирію (2,9 млн. осіб), Демократичну Республіку Конго (2,2 млн. осіб), Ірак (1,4 млн. осіб) [28]. Найбільше ВПО внаслідок природних катастроф було у Китаї (4,5 млн. осіб), Філіппінах (2,5 млн. осіб), Кубі (1,7 млн. осіб), США (1,7 млн. осіб) та Індії (1,3 млн. осіб) [18].

Потік вимушених мігрантів із Сирії, Іраку, Афганістану, Еритреї, Сомалі, Малі та інших небезпечних країн, є масштабною катастрофою сьогодення. Потоки вимушених мігрантів призводять до ряду негативних наслідків: від виникнення ризику радикалізації настроїв у суспільстві, що приймає таких мігрантів, до створення нестабільної політичної ситуації, поширення небезпечних інфекційних хвороб тощо. Ці проблеми не можуть бути локалізовані в часі, оскільки невідомо, коли закінчатся конфлікти, що спровокували вимушену міграцію і немає жодних гарантій того, що мігранти повернуться до країни свого походження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Економічні дослідження з питань міграції в основному стосуються наслідків добровільної міграції, тоді як дослідження наслідків вимушеної міграції досі залишається актуальним. Дослідження добровільної міграції розкривають окремі її аспекти та активізуються під час різкого зростання чисельності вимушених мігрантів. Проблематиці передумов вимушеної міграції присвятили свої дослідження М. Бальцилар (M. Balcilar), Дж. Б. Нагент (J. B. Nugent) [5], А. Дрейер (A. Dreher), А. Фукс (A. Fuchs), С. Ленглотц (S. Langlotz) [15], М.А. Клеменс (M.A. Clemens), Дж. Хант (J. Hunt) [10], А. Майер (A. Mayer), М. Чайка (M. Czaika) [13]. Їх праці є методологічним базисом даного дослідження, хоча проблеми впливу вимушеної міграції на розвиток національної економіки досі не вирішені. Дослідженнями проблем біженців та вимушеної міграції, зокрема в умовах конфлікту та постконфліктного стану економіки, займаються такі зарубіжні вчені і дослідники, як М. Дж. Джибні (M. J. Gibney) [17], С. Дрінквотер (S. Drinkwater), Р. Каузер (R. Kauser), Г. Кроулі (H. Crawley) [12], Х. Рюст (J. Ruist) [26], які окреслюють численні фінансові, соціальні, політичні,

культурні та інші проблеми переміщення та перебування вимушених мігрантів у країнах призначення. Крім того, теоретичною базою дослідження стали наукові публікації, присвячені проблемам біженців та їх навантаження на країни та території, зокрема: М. Коуні (M. Kouni) [20], Л. Діакону (L. Diaconu) [14], Л.В. Азарнерт (L.V. Azarnert) [4], Й. Андерс (J. Anders), С. Бьорджесс (S.M. Burgess), Й. Портес (J. Portes) [3]. Як правило, наукові дослідження проблем вимушеної міграції концентруються на питаннях соціально-економічного, політичного, культурного та іншого впливу біженців та ВПО на країни та території.

Дане дослідження виконано у продовження вивчення проблематики міграції та інтеграції біженців та шукачів притулку в умовах гео економічних трансформацій [33; 36; 37; 38].

Логіка та методологія дослідження впливу вимушеної міграції, зокрема, ВПО на окремі макроекономічні показники, продемонстровані на рис. 1.

Методологічно дане дослідження структуровано наступним чином:

1) *вибір досліджуваного періоду часу.* Нами обрано період II півріччя 2014-2018 рр., що пояснюється виникненням в даний період масового внутрішнього переміщення населення України внаслідок військово-політичного конфлікту. Крім того, за даний період, виходячи з наявних на момент дослідження показників державної статистики, можна забезпечити співставні дані. Для збільшення кількості спостережень та підвищення точності статистичного аналізу, нами враховано квартальні показники, враховуючи також період формування даних про ВВП України;

2) *територіальне обмеження дослідження.* Для побудови моделей нами використано показники України (офіційні дані Державної служби статистики України). Якщо в цілому прийнятність сформованих моделей підтвердиться, відповідні розрахунки в подальшому можуть бути проведені для інших країн, де зафіксовано військово-політичні конфлікти;

3) *перевірка адекватності сформованих моделей.* Передбачається використання експериментів кореляційно-регресійного аналізу залежності між показниками.

Рис. 1. Логіка та методологія дослідження і оцінки впливу ВПО на розвиток національної економіки

Формулювання мети статті

Дослідження присвячено оцінці економічних наслідків вимушеної міграції та внутрішнього переміщення населення на розвиток національної економіки України.

Виклад основного матеріалу

Між вимушеною та добровільною міграцією існують значні відмінності з огляду на політичні та економічні передумови. Добровільні мігранти змінюють місце роботи та країну з економічних мотивів або для об'єднання сім'ї, самостійно обираючи час та країну міграції. Вимушені ж мігранти змушені терміново залишати місце свого проживання, шукаючи притулку в безпечних сусідніх країнах та регіонах. Вимушені мігранти, на відміну від добровільних мігрантів, можуть втратити більшість свого майна та опинитися в місці, де працевлаштування для них обмежене або відсутнє. Вони також можуть не мати змоги чи бажання повернутися в рідну країну.

Порівняно з добровільними мігрантами, адаптація вимушених мігрантів до нових умов може зайняти більше часу, що вимагає підтримки з боку місцевих влади та населення. І проблема не лише в культурній адаптації, але й у необхідних для цього

ресурсах. Добровільні мігранти мігрують із певними заощадженнями для найму житла та забезпечення своїх потреб. Вимушені мігранти не мають для цього коштів, а тому фінансування їх потреб лягає на місцеві бюджети, що призводить до ряду складних економічних наслідків, переважно відсутніх при добровільній міграції.

Існує також правове розмежування вимушених та економічних мігрантів. Відповідно до Конвенції ООН про статус біженців [35] від 1951 року, країни, що підписали та ратифікували дану конвенцію не будуть висилати біженців, які законно проживають на їхній території, окрім як з міркувань державної безпеки або громадського порядку.

Тому багато біженців, рятуючись від несприятливих обставин, не шукають будь-яку близьку безпечну країну, а, розуміючи можливості для подальшого покращення свого становища, можуть обирати ту країну, де проситимуть притулку і отримання статусу біженця.

З економічної точки зору, з часом відмінності між вимушеними та добровільними мігрантами або біженцями можуть ставати менш помітними. Для переважної більшості вимушених мігрантів працездатність є єдиним активом, яким вони володіють (як правило, вони мігрують без

можливості забрати своє майно), вони мають якнайшвидше знайти роботу. Часто вимога щодо працевлаштування діє у країнах, куди прибуває вимушений мігрант, але це не стосується країни першого його прибуття. Тобто, вимушений мігрант, переїхавши з країни першого притулку, до іншої країни, вже перебуває в ній на рівні із іншими мігрантами і позбавляється переваг біженця або шукача притулку. Такий мігрант надалі діє аналогічно добровільному. Тому аналіз їх економічного впливу буде проводитися як аналіз добровільної міграції.

Тим не менш, є економічні аспекти примусової міграції вимагають предметного аналізу. Короткострокові аспекти включають невідповідність ринку праці та впливу на регіон першого прибуття великої кількості вимушених мігрантів, натомість довгострокові аспекти пов'язані з регіоном прибуття вимушених мігрантів, а також міжнародною координацією.

Невідповідність ринку праці. Типові вимушені переселенці повинні якнайшвидше працевлаштуватись, щоб поліпшити важке становище своєї сім'ї, а також подолати бідність, невизначеність та приниження, що часто пов'язані із залежністю від отримання гуманітарної допомоги. Пошук роботи, навіть поганой, також є засобом долучення до продуктивної частини суспільства. Однак, існує ймовірність не отримати дозволу на роботу.

Більшість країн, незалежно від рівня їх економічного розвитку, приймають досить незначну кількість вимушених мігрантів, а тому їх вплив на ринок праці є незначним. Тоді вимушений мігрант зможе знайти гідну роботу, навіть менш престижну, ніж робота місцевих мешканців. Проблема виникає, коли притік вимушених мігрантів є великим відносно чисельності населення приймаючої країни. Технічно проблема невідповідності робочих місць для вимушених мігрантів може бути визначена як надлишкова пропозиція працівників. Вона може бути скоригована лише зниженням заробітної плати або збільшенням інвестицій. Перше може бути неприпустимим, оскільки політично такий крок є не вигідним і неприйнятним. В той же час, інвестиції у нові робочі місця впроваджуються надто повільно або стримуються несприятливим інвестиційним кліматом чи політичною нестабільністю, що

погіршується великим припливом мігрантів. Тому проблема невідповідності ринку праці, яка стоїть перед вимушеними мігрантами, завжди є складною, для будь-якої країни, навіть розвиненої. Якщо ж приплив мігрантів є значним, то і проблеми невідповідності ринку праці значно загострюються. А коли біженці не мають права працювати, багато з них працюють нелегально, підтримуючи тіньову економіку, де рівень оплати їх праці значно нижчий ніж для легально працевлаштованих вимушених мігрантів.

В останні десятиліття більшість біженців, переважно некваліфікованих, прибули до розвинених країн не знаючи мови, що значно ускладнює їх перебування. Деякі мігранти прибувають нелегально, але навіть тим, хто в'їжджає на законних підставах, часто доводиться чекати дозвіл на роботу багато місяців або років. Біженці, які мають певну кваліфікацію, визнають, що вони є недооціненими на ринку праці і змушені погоджуватися на роботу нижчого статусу, що не відповідає рівню їх кваліфікації.

Систематичні дослідження впливу біженців на економіку приймаючої країни в довгостроковому періоді є доволі обмеженими і в основному проводились на прикладі економіки США. Більшість біженців, які прибули до США, спочатку покладаються на державну допомогу, але кількість залежних від державного фінансування значно зменшується впродовж перших 2-3 років перебування в країні. Хоча доходи біженців з часом досить швидко зростають, дослідження не містять достатніх доказів того, що їхні доходи з часом зрівнюються з доходами місцевих працівників. Натомість, інформація щодо добровільних мігрантів свідчить, що навіть після багатьох років їхні доходи не зрівнюються із рівнем доходів місцевих працівників [1; 11]. Дослідження К.Е. Кортеса біженців та мігрантів в США [11], показує, що біженці значно швидше і краще пристосовуються до нових умов, ніж економічні мігранти. Якщо у 1980 році біженці заробляли на 6% менше, ніж економічні мігранти і працювали на 14% менше годин, то в 1990 році вони заробляли вже на 20% більше, а працювали на 4% більше годин і покращили своє знання англійської мови на 11% більше, ніж економічні мігранти. Кортес К.Е. вказує, що

біженці інвестували більше в освіту та вважає, що ці результати не можна пояснити відмінностями в етнічному складі економічних мігрантів та біженців. Результати досліджень зводяться до того, що біженці знаходять роботу протягом кількох місяців після прибуття, заробляють набагато менше місцевих працівників тієї ж кваліфікації, знання англійської мови визначає розмір їх доходів.

Дослідження впливу вимушених мігрантів на економіку країн, що розвиваються, є малодослідженим, однак, є докази того, що становище вимушених мігрантів в таких країнах значно гірше, ніж в розвинених. Це зумовлено рядом факторів. Перш за все, частка мігрантів відносно чисельності населення приймаючої країни є значно вищою, ніж в США, а тому і ефект відчувається сильніше. Також вимушені мігранти є значно конкурентоспроможнішими на таких ринках, оскільки місцеве населення, зазвичай, також має невисоку кваліфікацію. Відповідно до результатів дослідження Світового банку, приплив сирійських біженців у Ліван може призвести до зростання пропозиції робочої сили на 30-50%, при цьому основну частку робочої сили становитимуть жінки, молодь та некваліфіковані працівники. Внаслідок цього рівень безробіття в Лівані може зрости на 10% [19]. Дослідження МОП показує, що вимушені сирійські мігранти в Лівані становлять близько 20% місцевого населення, а серед них безробітних майже 30%. Середня заробітна плата таких мігрантів становить 277 дол. США, жінки отримують менше 30% від мінімальної заробітної плати, яка в Лівані встановлена на рівні 448 дол. США [22]. В той же час, сирійські біженці в Йорданії отримують 4-10 динарів на день, що недостатньо для забезпечення прожиткового мінімуму [2].

Дослідження наслідків внутрішнього переміщення населення в Колумбії показує, що переміщення 10% населення (4,7 млн. осіб) призвело до зменшення заробітної плати на 28,4% [8]. Характерно те, що розмір заробітної плати не змінився в адміністративно регульованих секторах економіки, на які припадає 60% ринку праці [8], а от в конкурентних секторах економіки заробітні плати зменшились досить швидко і різко, чого можна було б уникнути в умовах

конкуренції між галузями економіки. При цьому значно зріс рівень тіньової зайнятості.

Вплив вимушеної міграції на регіон першого прибуття. Примусове переміщення населення, як правило, відбувається за короткий час і охоплює одразу багато людей, на відміну від добровільної міграції. Приплив вимушених мігрантів неоднаково впливає на різні країни: багаті цього практично не відчувають, а країни, що розвиваються, відчувають негативні ефекти. Вимушене переміщення населення може спричинити і великий демографічний шок, що призводить до загострення невідповідності попиту та пропозиції громадських послуг та ринку житла у приймаючій країні.

ЗМІ зосереджують увагу громадськості в основному на кризі міграції в ЄС, куди прибувають вимушені та нелегальні мігранти з регіонів світу, а проблема полягає в тому, що більшість біженців мігрують у сусідні країни, а не до ЄС [5]. Практично не висвітлюються проблеми вимушеної міграції у країнах Африки, на Близькому Сході та в Південній Азії, адже понад дві третини переміщень відбувається в межах регіону походження таких мігрантів [27]. Ці регіони мають низький соціальний, економічний та інституційний потенціал, а вплив вимушених мігрантів різниться залежно від типів країн, їх соціальних, політичних та економічних систем. Розглянемо детальніше вплив цих процесів на сферу надання громадських послуг та інфраструктуру; бюджет та фіскальні надходження; політичну стабільність в країні.

У країнах, що розвиваються, низькі доходи та фіскальні обмеження означають, що надання медичних, освітніх та соціальних послуг лише частково задовольняє потреби місцевого населення. Обмежені можливості державного та місцевого бюджетів не гарантують надання таких послуг усім місцевим жителям, вже не говорячи про мігрантів. За даними Світового банку, протягом 2012-2014 рр. для доступу та забезпечення якості цих послуг для мігрантів в Лівані необхідно було витратити близько 1,4-1,6 млрд. дол. США [30], а доведення інфраструктури Лівану до готовності для прибуття біженців (водопостачання, водовідведення, комунальні послуги, електроенергія та транспорт) оцінюється в 1,1 млрд. дол. США. Загалом, вартість

прийняття мігрантів для Лівану становить близько 2,5 млрд. дол. США, що еквівалентно 5,5% ВВП [30]. Очевидно, що витрати на прийняття мігрантів є великими для країни такого рівня розвитку.

Зовсім по-іншому виглядає ситуація в країнах ОЕСР, де громадські послуги мають вищий рівень якості, а бюджети країн мають значно більші можливості для фінансування програм з прийняття вимушених мігрантів. У Німеччині та Італії спостерігається старіння нації та депопуляція, тому вони можуть прийняти мігрантів без розширення інфраструктури та додаткових витрат на забезпечення мігрантів житлом. Однак, державні служби приймаючих країн часто стикаються з проблемами, пов'язаними зі складом біженців. У Йорданії та Лівані сирійські біженці в основному складаються з відносно вразливих груп, що потребують соціального та медичного забезпечення. Основна маса сирійських біженців – це жінки та діти, рівень освіти яких значно нижчий, ніж у місцевого населення Йорданії та Лівану [29]. У країнах Європи ситуація протилежна: основна частка біженців – це чоловіки, які мають певний рівень кваліфікації, що дозволяє їм негайно працевлаштуватися. За даними ОЕСР, у 2014 р. понад 40% сирійських біженців у Швеції мають принаймні середню освіту, в той час, як лише 15% сирійських біженців в Йорданії та Лівані мають середню освіту [24]. Проте, в цих країнах у біженців відсутній мовний бар'єр, тоді як сирійським біженцям в Європі необхідно вчити мову.

Фіскальний вплив. Оцінка фінансового впливу біженців в Лівані показала, що приплив вимушених мігрантів призвів до зростання дефіциту державного бюджету на 2,6 млрд. дол. США (приблизно 1,4% ВВП) за період 2012-2014 років [31]. Щодо Йорданії, то такі дослідження не проводились і інформація про вплив біженців на державний бюджет відсутня, але є ймовірність того, що цей вплив буде меншим ніж в Лівані, оскільки біженці в основному сконцентровані у таборах, а допомога надавалась їм за рахунок коштів ООН.

Витрати на прийом біженців в країнах ОЕСР є значно вищими в розрахунку на кожного біженця, але набагато меншими відносно ВВП. Офіційні дані щодо вартості прийняття одного біженця в країнах ОЕСР

відсутні, але за інформацією німецького журналу Zeit [32], такі річні державні витрати становлять 10-12 тис.євро. Якщо припустити, що приблизно 1 мільйон шукачів притулку отримають статус біженця, витрати державного бюджету на них становитимуть 10-12 млрд. євро, а у найбільш песимістичному варіанті – 65 млрд. євро протягом трьох років, що частково компенсується збільшенням державних надходжень (близько 20 млрд. євро за рахунок інтеграції біженців в економіку).

Вплив біженців на економіку приймаючої країни залежить і від її політики щодо інтеграції біженців у ринок праці та забезпечення фіскальних надходжень. Як правило, біженці мають певні кошти для харчування та задоволення базових потреб, чим стимулюють попит на ринку товарів. Проте, без роботи такі можливості швидко вичерпуються.

У Йорданії та Лівані працевлаштування в офіційному секторі є обмеженим, оскільки ринок праці насичений. У ЄС шукачам притулку доведеться чекати в середньому 9 місяців для одержання дозволу на роботу, хоча в Німеччині цей строк складає до 5 місяців. За оцінками Світового банку, якщо вимушені мігранти будуть офіційно працевлаштовані, це може призвести до зростання економіки ЄС на 0,2% [30]. Біженці також можуть збільшити податкові надходження шляхом полегшення торгівлі та інвестиційних потоків між країнами їх походження та приймаючою країною (наприклад, сирійські біженці переміщують свій бізнес з Сирії до Туреччини, але продовжують ділові зв'язки з Сирією).

Соціально-політичні наслідки. Іноді приплив вимушених мігрантів може провокувати виникнення етнічних конфліктів, як наприклад в Індії через притік біженців з Бангладеш, притік біженців з Мозамбіку в Малаві, з Еритреї та Східного Судану в Північну Уганду. Соціальні наслідки прийняття біженців більше стосуються питання безпеки, для якою важливою є не лише їх кількість, а й тривалість перебування в країні. Розселення біженців може посилити негативні суспільні настрої щодо біженців, навіть якщо вони доволі швидко інтегруються, матимуть легальну роботу.

Притік вимушених мігрантів має негативний вплив на всі країни призначення

(хоча він і різниться). Характерною ознакою руху вимушених мігрантів є те, що надалі вони мігрують з країни першого притулку у більш розвинені, що спричиняє довгострокові наслідки, про які мова піде далі.

Вплив вимушених мігрантів на економічне зростання. За неокласичною економічною теорією, економічне зростання є функцією факторів виробництва і зумовлюється не тільки збільшенням запасів робочої сили та капіталу, а й зростанням продуктивності всіх факторів виробництва. Дослідження впливу імміграції на продуктивність та економічне зростання не дає однозначних результатів. Притік мігрантів не тільки створює інвестиційні можливості, а й впливає на сукупну продуктивність факторів виробництва у приймаючій країні. Це проявляється у стимулюванні підприємництва, створенні нових можливостей для спеціалізації серед працівників, посиленні економіки агломерації та заселення віддалених місць. Це підвищує прибутковість капіталу та зростання оплати праці у всій економіці. Вчені аналізують вплив міграції на дохід на душу населення за допомогою двосторонніх міграційних потоків з 86 країн, що розвиваються, до 24 країн ОЕСР у період 1998-2007 рр. Вони роблять висновок, що рівень кваліфікації мігрантів має велике значення. Якщо мігранти мають високу кваліфікацію, формується тенденція до збільшення доходу на душу населення, що сприяє довгостроковому зростанню співвідношення капіталу та праці в економіці. Якщо ж вони низько кваліфіковані, середній дохід на душу населення в короткостроковій перспективі зменшиться та сприятиме прийняттю на роботу менш продуктивних працівників і більш трудомістких технологій. Аналіз впливу міграції на США [25], показав, що на державному рівні міграція пов'язана з збільшенням випуску продукції на одного робітника в довгостроковій перспективі, що є наслідком збільшення інвестицій та зростання спеціалізації. Наприклад, у США з притоком некваліфікованої робочої сили, яка не є англійською, місцеві працівники беруть на себе більшу частку комунікаційно-інтенсивних вакансій. У довгостроковій перспективі (10 років) чистий притік мігрантів, що дорівнює 1% зайнятості, збільшує дохід на одного працівника на 0,6-0,9%.

Інші дослідження показали, що некваліфіковані трудові мігранти можуть спочатку знизити середню заробітну плату у країні перебування, але у довгостроковій перспективі вони та їхні нащадки можуть допомогти прискорити зростання доходів на душу населення, за умови їх інтеграції. В спробі оцінити довгостроковий вплив некваліфікованої міграції [9] розглядаються заробітки іммігрантів першого покоління в США у довгостроковій перспективі, а також рівень освіти їх дітей. Мігранти першого покоління отримують всього 40% від заробітної плати місцевих працівників, але їхні діти, як правило, отримують заробітну плату трохи вищу, ніж діти етнічних мешканців.

Заробітна плата некваліфікованих працівників. Висококваліфіковані мігранти, які доповнюють некваліфікованих мігрантів, як правило, матимуть кращі результати в умовах нового стабільного стану ринку праці через збільшення інвестицій та кількості некваліфікованих працівників. Проте, вплив на некваліфікованих місцевих працівників є невизначеним, оскільки вони стикаються з посиленням конкуренції з боку некваліфікованих мігрантів, зважаючи на те, наскільки некваліфіковані мігранти є субститутами для місцевих некваліфікованих працівників.

Аналізуючи реакцію виробничої функції, включаючи групи працівників, ранжовані за рівнем освіти, досвідом, статтю та походженням (Дж.І.П. Оттавіано і Дж.Пері [23] для США, М. Манакорда [21], Х. Брюкер та Е.Дж. Ян [7] для Великобританії, Р.М. Фелбермайр [16] для Німеччини) доходять висновку, що некваліфіковані іммігранти та місцеві працівники є недосконалими заміниками. Іммігранти, які не володіють мовою, мають слабкі позиції на ринку праці та виконують роботи місцевої некваліфікованої робочої сили. Враховуючи це, вплив мігрантів на заробітну плату в даному сегменті ринку праці не є значним. Дослідження показують, що 1% збільшення частки іммігрантів у складі населення не призводить до зниження заробітної плати або зниження відбувається всього на 0,1%.

Вплив на зайнятість. Брюкер Х. та Е.Дж. Ян [7] розглядають економіку з позиції поділу секторів на «жорсткі» та «м'які» відносно регулювання ринку праці. Вони

стверджують, що міграція може збільшити безробіття у «жорсткому» секторі, де заробітна плата визначається в рамках стандартної моделі оплати праці, профспілки керуються рівнем безробіття, а фірми можуть вільно наймати або звільняти працівників залежно від рівня встановленої заробітної плати. Збільшення міграції працівників з тим же рівнем освіти та досвіду сприятиме підвищенню рівня безробіття у «жорстких» секторах (пропозиція робочої сили там буде перевищувати попит на неї) зі зменшенням рівня оплати праці. У довгостроковій перспективі ці ефекти будуть розсіюватися, оскільки інвестиції реагують так само. Ця модель, яка передбачає ідеальний ринок праці, переоцінює вплив міграції на середню заробітну плату та недооцінює вплив на безробіття. Х. Брюкер [7] здійснив мета-аналіз досліджень, присвячених вивченню впливу імміграції на безробіття в США та Європі, і встановив, що загалом збільшення імміграції на 1% населення призводить до збільшення безробіття не більш ніж на 0,3%.

Інші результати були отримані щодо ринку праці США, який є одним з найбільш гнучких у світі, та не виявили значного ефекту імміграції на можливості працевлаштування місцевих працівників [25], у тому числі низько кваліфікованих місцевих працівників. У дослідженні йдеться, що мігранти призводять до спеціалізації місцевих працівників; серед працівників з нижчим рівнем освіти, які народилися в США, переважна більшість прагне працювати на виробництві чи у сфері видобутку корисних копалин, тоді як мігранти – в сільському господарстві. Це пояснює, чому обмежений вплив низько кваліфікованих мігрантів на зайнятість. Насправді, частка мігрантів серед людей з нижчим рівнем освіти має високий ступінь кореляції із ступенем спеціалізації фахівців у галузі освіти і комунікацій.

Довгостроковий фіскальний вплив імміграції. У науці існує три підходи для оцінки фіскального впливу імміграції: підхід бухгалтерського обліку, який аналізує фіскальний вплив іммігрантів-резидентів у будь-якому конкретному періоді; підхід динамічних моделей, які вивчають фіскальний вплив додаткової міграції на майбутній стан державного бюджету; і підхід макроекономічних моделей, які вивчають

фіскальні наслідки, що випливають із загального впливу імміграції на економіку.

Більшість досліджень вказують на невеликий фінансовий вплив (менше +/- 1% ВВП) міграції на фіскальні ефекти в довгостроковому періоді. У багатьох європейських країнах-членах ОЕСР підвищення рівня зайнятості мігрантів призведе до значних фінансових наслідків: у Бельгії, Франції та Швеції бюджетний вплив буде понад 0,5% ВВП. Фактори фіскального впливу включають характеристики мігрантів, їх вік та причини міграції. Підвищення рівня зайнятості серед мігрантів значно покращить стан державного бюджету і в деяких країнах це покращення може досягти 0,5% ВВП. Проте, у довгостроковій перспективі для більшості країн ОЕСР мігранти не здійснюють суттєвого впливу на державний бюджет [24]. З фіскальної точки зору, велика різниця між мігрантами та місцевими працівниками полягає не в отриманих пільгах, а у сплачених податках. Оскільки мігранти зазвичай мають нижчий рівень освіти і заробляють менше, вони сплачують менше податків зі свого доходу.

Проблема координації. Зростання числа вимушених мігрантів та їх концентрація в невеликій кількості регіонів з відносно низьким рівнем доходів створює складні проблеми та зумовлюють великі витрати для цих регіонів. Додаткові проблеми створює низька інтеграція вимушених мігрантів. Так, зростає ризик політичної нестабільності, відчуження вимушених мігрантів та радикалізацію великих груп населення, збільшення витрат державного бюджету приймаючої країни, що може призвести до економічних потрясінь та нездатності погасити борг, збільшити загрозу інфекційних захворювань, а також неконтрольованого руху біженців до інших країн. Все це створює потребу міжнародно-координованого реагування.

Проблема розміщення мігрантів у країнах ЄС набула широкого розголосу, у зв'язку з чим запропоновано кілька схем розміщення та перерозподілу вимушених мігрантів. Всі вони передбачають комбінацію розміщення мігрантів та покриття витрат приймаючих країн, що не можуть самостійно профінансувати такі проекти зі своїх державних бюджетів [15; 17]. Складність розробки таких схем полягає в досягненні

раціональності та пропорційності покриття таких витрат, адже існує різниця у вартості надання притулку, харчуванні, послуг інфраструктурних об'єктів. І це лише прямі фактори, а існують і непрямі – соціальні та політичні аспекти сприйняття вимушених мігрантів у різних країнах. Крім того, у розвинутих країнах можуть бути значні вигоди від інтеграції таких мігрантів (про що згадувалось вище), а також вищі витрати суспільства на прийняття біженців, що залежить від інвестиційного клімату та демографічних тенденцій. Окремі країни можуть отримувати додаткові позитивні екстерналії від вирішення чи пом'якшення кризи спричиненої вимушеними мігрантами, що складно виміряти. Тим не менше, витрати на прийняття вимушених мігрантів розподіляються між країнами нерівномірно.

В цілому можна виділити наступні загальні принципи, дотримання яких дозволить покращити процес координації політики прийняття та інтеграції вимушених мігрантів. Будь-яка довгострокова політика щодо врегулювання цього питання повинна орієнтуватися на працевлаштування таких людей. Програми із соціальної підтримки та забезпечення гуманітарною допомогою в довгостроковому періоді не дають можливості вирішити такі проблеми, тому не є ефективними, хоча і вирішують проблему забезпечення задоволення базових потреб таких категорій населення.

Якщо країною першого прибуття вимушених мігрантів є країна, що розвивається, то необхідно формувати державну політику таким чином, щоб бюджет країни був готовий прийняти значну кількість людей, які в подальшому можуть поповнити склад робочої сили країни. Тому необхідна співпраця із міжнародними організаціями, які зможуть забезпечити фінансову і матеріально-технічну допомогу для підготовки інфраструктури та залучення інвестицій в країну. Якщо країна, що приймає вимушених мігрантів, має сприятливий інвестиційний клімат, то притік додаткової робочої сили зможе посприяти економічному зростанню.

Надалі в дослідженні використовуються дані для аналізу впливу внутрішнього переміщення осіб на економічні показники в Україні.

Вплив внутрішнього переміщення населення в Україні. На економічне становище та витрати державного бюджету можуть впливати не лише притік зовнішніх мігрантів та біженців. Останні кілька років в зонах військових дій та бойових конфліктів активізувався рух ВПО. З 2014 р. дана проблема спіткала і Україну. За даними Міністерства соціальної політики України [34], з червня 2014 р. по жовтень 2015 р в Україні спостерігався стрімкий приріст чисельності ВПО (рис. 2) з Донецької та Луганської областей, після чого темп їх зростання дорівнював практично нулю.

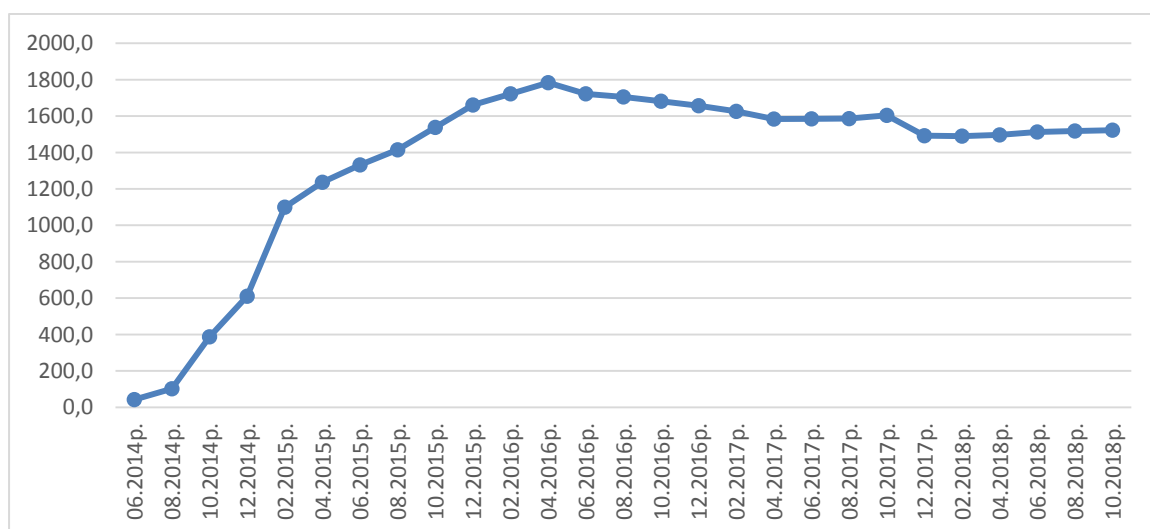

Рис. 2. Кількість ВПО в Україні, тис.осіб.

Саме в перші півтора роки Антитерористичної операції (АТО, нині – Операція об'єднаних сил) відбувся масовий відтік мешканців Донбасу. Всі хто мав бажання та можливість виїхати з окупованих територій, це зробили, що стало основною причиною скорочення темпів зростання кількості ВПО в Україні з квітня 2016 року.

Переміщення чисельності робочої сили негативно впливає на економічну ситуацію в регіоні, але крім цього, бойові дії призводять до знищення виробничих потужностей та інфраструктури. За даними German Advisory Group Ukraine внаслідок окупації Криму та

частини території Донецької і Луганської областей, станом на 2015 рік ВВП України знизився на 15,8%, зокрема ВВП окупованих територій скоротився на 85,3%. Розрахункові дані Німецької консультативної групи співпадають з даними державної служби статистики України. Поєднавши на графіку динаміку зміни ВВП та ВПО бачимо, що падіння ВВП співпадає із зростанням кількості ВПО аж до I кварталу 2015 р. (рис. 3). Після II кварталу 2015 р. ВВП почав зростати, а чисельність ВПО практично не змінювалась.

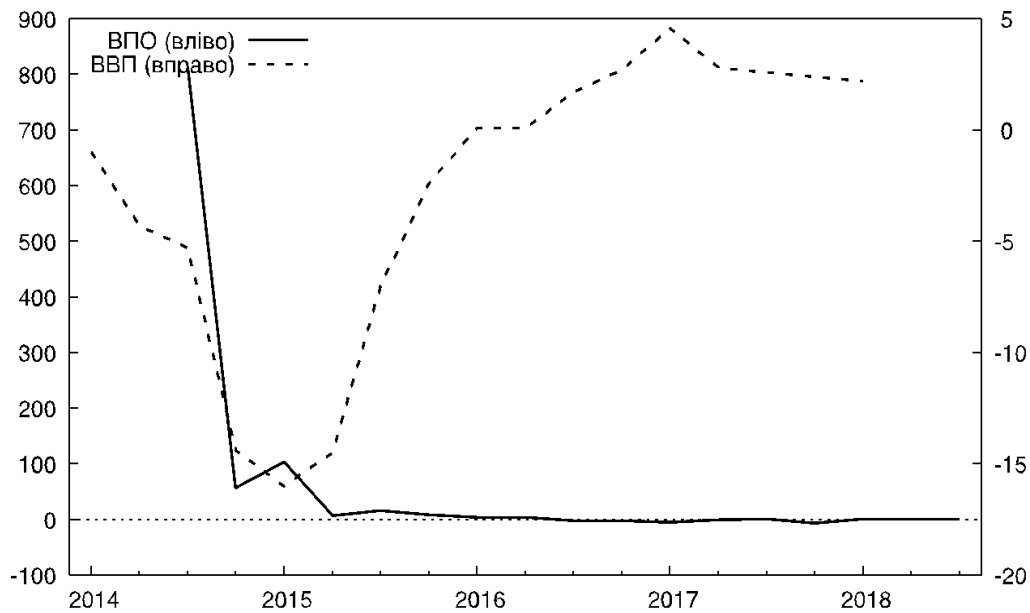

Рис. 3. Співставлення динаміки зміни ВВП та ВПО

Проте, спроби виявити кореляцію між динамікою зміни ВПО та динамікою зменшення ВВП не увінчалися успіхом. Логічно припустити, що різке зростання ВПО має призвести до зростання числа безробітних, особливо, враховуючи факт стрімкого скорочення ВВП. Проте в Україні не спостерігалось стрімкого зростання безробіття в період з 2014 по I квартал 2015 років.

Рівень безробіття в Україні коливався від 9% до 10,5%, а в період зростання чисельності ВПО спостерігається зростання інтервалу пікових показників. В подальшому після II кварталу 2015 р. динаміка рівня безробіття залишилася сталою і циклічною. Аналогічна ситуація спостерігається і з рівнем зайнятості в Україні (рис. 4). Протягом аналізованого

періоду спостерігається падіння рівня зайнятості від максимального 65,7% до мінімального 63,3%, проте не спостерігається прямого впливу ВПО. Так само не спостерігається впливу ВПО на рівень безробіття.

Однією з причин такої невідповідності даних є наявність тіньової зайнятості. Якщо працівники працювали неофіційно, то їх звільнення внаслідок закриття підприємств також не буде фіксуватись державною службою статистики. Аналогічно, їх неофіційне працевлаштування після внутрішнього переміщення на контрольовані Україною території також залишиться поза офіційними статистичними спостереженнями.

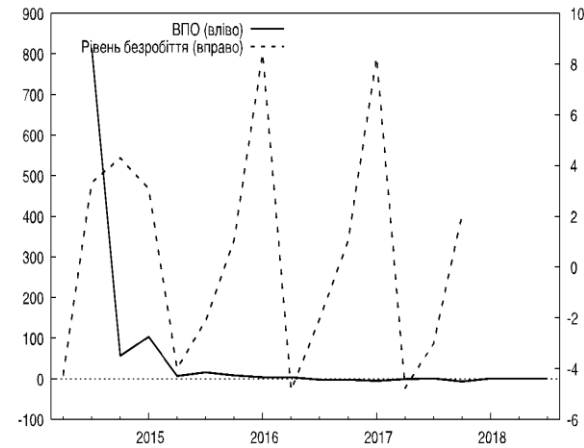

Рис. 4. Співставлення динаміки зміни ВПО та рівня безробіття

Зменшення ВВП окупованих територій на 85,3% і, як наслідок по Україні в цілому, мало б значно вплинути на зменшення середньої заробітної плати в Україні через два канали. Перший трансмісійний канал – це зменшення виробничих потужностей, а отже і звільнення працівників. Частина працівників, ставши ВПО, звільнилася з робочих місць і полишила окуповані території або території, що наближені до зони проведення АТО. Несприятливе бізнес середовище на створює підстав для зростання оплати праці.

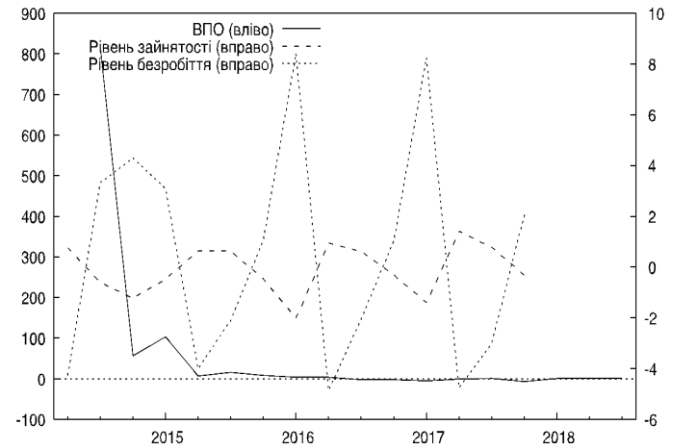

Рис. 5. Співставлення динаміки зміни ВПО, рівня зайнятості та рівня безробіття

Спробуємо встановити, чи мають вплив ВПО і рівень безробіття на ВВП України. Для цього припустимо, що ВВП є функцією рівня безробіття та кількості ВПО:

$$\text{ВВП} = f(\text{РБ}, \text{ВПО}) \quad (1)$$

де: ВВП – валовий внутрішній продукт; РБ – рівень безробіття; ВПО – внутрішньо переміщені особи.

На основі аналізованих спостережень проведемо аналіз залежності зміни ВВП від зміни рівня зайнятості та кількості ВПО (табл. 1).

Таблиця 1

Аналіз залежності ВВП від рівня зайнятості та ВПО

	Коефіцієнт	t-статистика	p-значення
константа	-2,59111	-1,185	0,2611
ВПО	-0,00683488	-0,6779	0,5118
рівень зайнятості	-0,0461636	0,09416	0,9267
стандартна похибка регресії	7,694517		
скоригований R-квадрат	-0,134283		
DW	0,452441		
rho	-0,778231		

Статистична незначимість регресорів свідчить про відсутність взаємозв'язку між залежною та незалежними змінними. Такі результати свідчать, що на ВВП впливають інші фактори, які не були враховані при побудові моделі в такій конфігурації.

Другий канал впливу на рівень оплати праці полягає у тому, що ВПО створюють додаткове напруження на ринку праці в тих

регіонах, куди прибувають, що мало б призвести до надлишку трудових ресурсів і в короткостроковому періоді – до зменшення середнього рівня оплати праці. Візуальне порівняння графіків динаміки зміни середньої заробітної плати та рівня безробіття не дає можливості стверджувати про наявність взаємозв'язку між цими змінними (рис. 6)

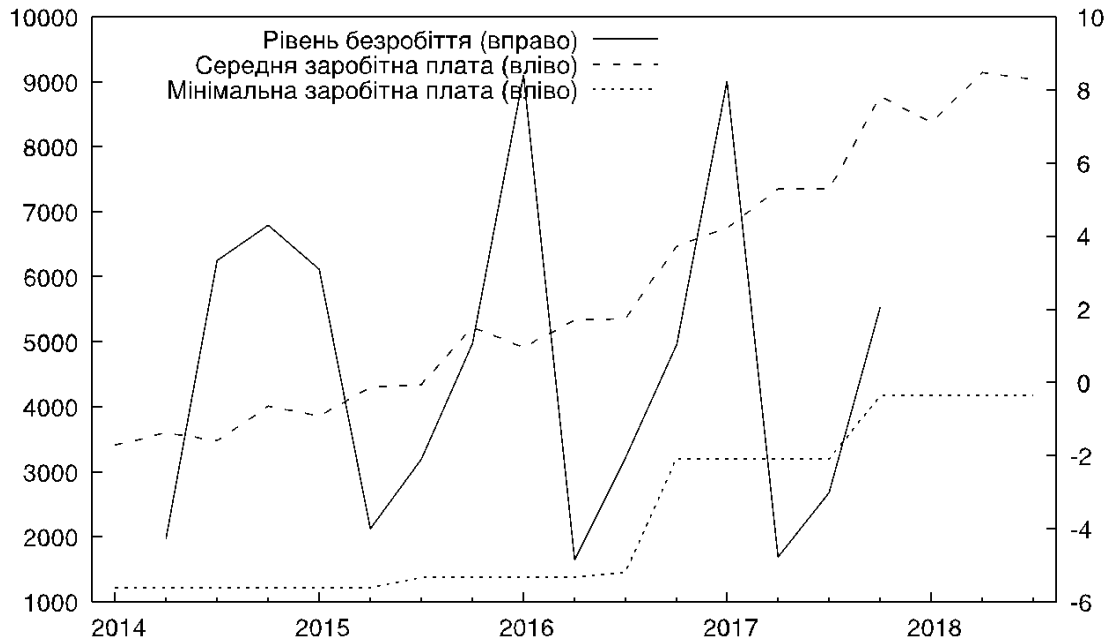

Рис. 6. Співставлення динаміки рівня безробіття, середньої та мінімальної заробітної плати

Спробуємо встановити вплив ВПО на середній рівень заробітної плати в Україні. Припустимо, що середній рівень заробітної плати в Україні є функцією мінімальної заробітної плати, кількості ВПО та ВВП (рис. 7).

$$\text{СЗП} = f(\text{МЗП}, \text{ВПО}, \text{ВВП}) \quad (2)$$

де: СЗП – середня заробітна плата; МЗП – мінімальна заробітна плата; ВПО –

внутрішньо переміщені особи; ВВП – валовий внутрішній продукт.

Для проведення регресійного аналізу впливу незалежних змінних на залежну змінну використаємо прологарифмовані дані.

Отримані результати свідчать про статистично незначущий вплив ВПО на середню заробітну плату в Україні (табл. 2).

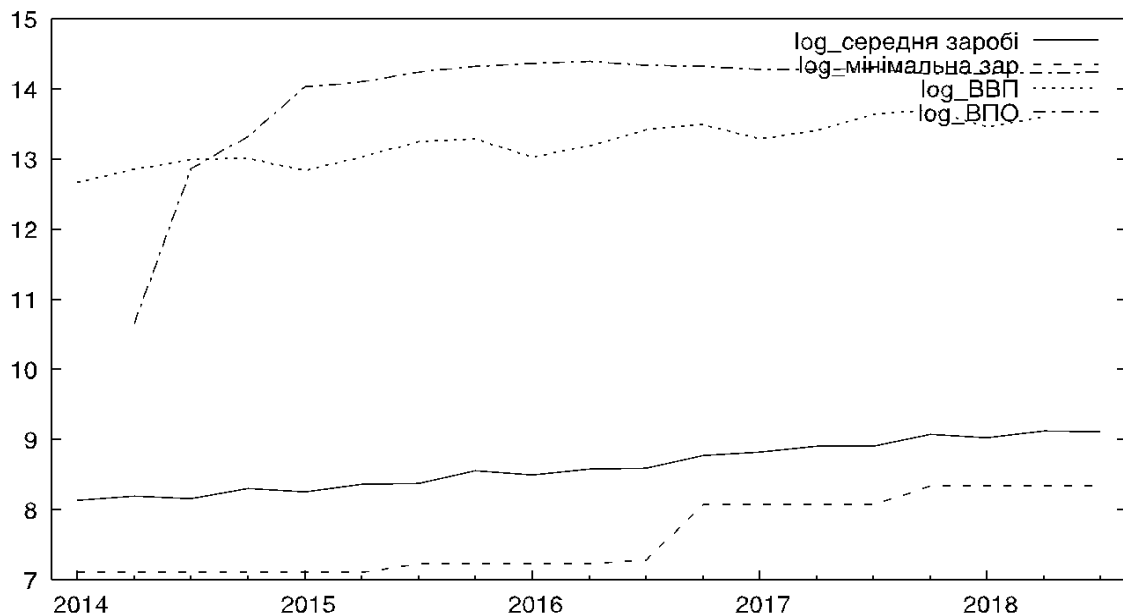

Рис. 7. Співставлення динаміки середньої заробітної плати, мінімальної заробітної плати, ВВП та ВПО

Аналіз залежності середньої заробітної плати від ВВП, ВПО та мінімальної заробітної плати

	Коефіцієнт	t-статистика	p-значення
константа	0,710848	0,4768	0,6414
log_мінімальна заробітна плата	0,407181	5,549	9,40e-05
log_ВВП	0,309643	1,979	0,0694
log_ВПО	0,0510600	1,950	0,0731
стандартна похибка регресії	0,080292		
скоригований R-квадрат	0,936998		
DW	1,790940		
rho	0,050563		

Отримані дані варто розглядати в контексті досить суттєвих обмежень. Перш за все, не спостерігається чіткого впливу зростання чисельності ВПО на рівень безробіття. По-друге, адміністративне підвищення мінімальної заробітної плати призводить до зростання оплати праці як в державному, так і в приватному секторі економіки. Адміністративне підвищення мінімальної заробітної плати нівелює вплив дисбалансів на ринку праці.

Отримані результати щодо відсутності впливу ВПО на національну економіку варто розуміти в контексті ряду обмежень, в яких проводилось дослідження. По-перше, немає статистичних даних про офіційне працевлаштування ВПО. Якщо такі особи працювали неофіційно, то до даних статистики інформація про них не потрапляє. Аналогічною є ситуація, коли вони неофіційно працевлаштовуються, будучи ВПО.

По-друге, в офіційних даних не представлено інформацію про структуру ВПО, їх освіту, вік, кваліфікацію тощо. Існує ймовірність, що на ринок праці України ВПО не здійснило значного впливу, проте такий вплив міг мати місце в локальному вимірі, зокрема на рівні окремого міста (наприклад, м. Київ як найбільший центр тяжіння таких осіб) або окремої галузі в місті чи області. Проте дані щодо цього відсутні.

По-третє, окупація частини Луганської та Донецької областей коштувала економіці України втрати 15% ВВП. Але оцінити вплив ВПО набагато складніше, оскільки такі особи

отримували допомогу від держави, що згладжувало вплив на їх споживання. Крім того, досить складно оцінити втрати через скорочення споживчих витрат таких осіб, оскільки натомість зросли державні видатки на їх підтримку. Головною перешкодою для проведення дослідження є відсутність офіційних статистичних даних, які б можна було використати для розрахунків.

Висновки

1. Не виявлено вплив внутрішнього переміщення населення на ринок праці. Аналіз офіційних статистичних даних не виявив такого впливу, хоча фактично ВПО стали більш як півтора мільйона осіб. Навіть за умови тіньової зайнятості такі особи здійснюють вплив на ринок праці, проте довести це чи спростувати в умовах недоліків існуючих даних неможливо.

2. ВПО впливають також на податкові надходження до державного бюджету, а саме на надходження від єдиного соціального внеску, податку на доходи фізичних осіб. Проте, виявити такий вплив також неможливо, оскільки відсутні статистичні дані щодо працевлаштування ВПО.

3. ВПО отримують соціальні виплати від держави, що є додатковим навантаженням на державний бюджет. Проте, інформація про розмір здійснених соціальних виплат у відкритому доступі наявна лише в агрегованому вигляді за період починаючи з 2014 р. Відповідно, встановити вплив на державний бюджет по роках є неможливим.

4. Велику складність для проведення аналізу впливу різних факторів становить перебування України в стані неоголошеної війни. Наявність військового конфлікту чинить вплив на економічне та суспільне життя, яке важко прослідкувати та параметризувати. Це значно збільшує ступінь статистичної похибки і подекуди може

викривлювати отримані статистичні дані. Регресійні моделі не враховують впливу військового конфлікту, тому отримані результати можуть бути викривленими та хибними.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Alcobendas M.A. & Rodriguez-Planas N. (2009). Immigrants' Assimilation Process in a Segmented Labor Market. № 4394, p.77. URL: <http://pareto.uab.es/wp/2010/82210.pdf> \ <http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=ecn&AN=1102872&site=ehost-live>
- Aljuni S., Kawar M. (2014). The Impact of the Syrian Refugee Crisis on the Labour Market Jordan: A Preliminary Analysis. URL: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---arabstates/---ro-beirut/documents/publication/wcms_242021.pdf
- Anders J., Burgess S. M., Portes J. The long-term outcomes of refugees: tracking the progress of the East African Asians. 2018 № 18-05. URL: <ftp://repec.iza.org/RePEc/Discussionpaper/dp11609.pdf>
- Azarnert L. V. Refugee resettlement, redistribution and growth. European Journal of Political Economy. 2018. URL: https://www.econstor.eu/bitstream/10419/176980/1/cesifo1_wp6961.pdf
- Balcilar M. Nugent, J. B. Migration of Fear: An Analysis of Migration Choices of Syrian Refugees. Eastern Mediterranean University, Department of Economics. 2018. №. 15-36. URL: <http://ftp.repec.org/opt/ReDIF/RePEc/emu/wpaper/15-36.pdf>
- Brücker H. The Labor Market Challenge. Does International Migration Challenge Labor Markets in Host Countries? A Critical Review of the Recent and Traditional Literature. 2011. URL: <http://cadmus.eui.eu/handle/1814/19820>
- Brücker H., Jahn E.J. Migration and Wage-setting: Reassessing the Labor Market Effects of Migration. Scandinavian Journal of Economics. 2011, 113(2), pp.286–317. URL: <http://doi.wiley.com/10.1111/j.1467-9442.2010.01634.x>.
- Calderón-Mejía V., Ibáñez A.M. Labor Market Effects of Migration-Related Supply Shocks: Evidence from Internally Displaced Populations in Colombia. 2009. URL: <https://ideas.repec.org/p/hic/wpaper/69.html>
- Card D. Is the new immigration really so bad? 2005. URL: <http://davidcard.berkeley.edu/papers/new-immig.pdf>
- Clemens M. A. Hunt J. The labour market impact of refugee waves. Centre for Economic Performance, LSE, 2017. №. 519. URL: <http://cep.lse.ac.uk/pubs/download/cp519.pdf>
- Cortes K.E. Are Refugees Different from Economic Immigrants? Some Empirical Evidence on the Heterogeneity of Immigrant Groups in the United States. Review of Economics and Statistics. 2004, 86(2), pp.465–480.
- Crawley H., Drinkwater S., Kauser R. Regional variations in attitudes towards refugees: evidence from Great Britain. 2013, IZA DP No. 7647. URL: <http://repec.iza.org/dp7647.pdf>
- Czaika M., Mayer A. Refugee movements and aid responsiveness of bilateral donors. The Journal of Development Studies. 2011, T. 47. №. 3. URL: http://www.vwl-iwipol.uni-freiburg.de/iwipol/REPEC/fre/wpaper/DP5_czaika-mayer_refugee-movements-1.pdf
- Diaconu L. et al. The Refugees And The Economic Growth In The Eu States: Challenges And Opportunities. CES Working Papers. 2015. T. 7. №. 4. URL: http://ceswp.uaic.ro/articles/CESWP2015_VII4_DIA.pdf
- Dreher A., Fuchs A., Langlotz S. The Effects of Foreign Aid on Refugee Flows. CESifo Group Munich. 2018. URL: http://www.cesifo-group.de/DocDL/cesifo1_wp6885.pdf
- Friedberg R.M. The Impact of Mass Migration on the Labor Market. The Quarterly Journal of Economics. 2001, 116(4), pp.1373–1408. URL: <http://www.jstor.org/stable/pdfplus/2696462.pdf>.
- Gibney M. J. Refugees and justice between states. European Journal of Political Theory. 2015, T. 14, № 4. URL: <http://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/1474885115585325>
- Global report on internal displacement in 2018. 2018. URL: <http://www.internal-displacement.org/global-report/grid2018/downloads/2018-GRID.pdf>
- Ianchovichina E., Ivanic M. Economic Effects of the Syrian War and the Spread of the Islamic State on the Levant. 2014. URL: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2535615.
- Kouni M. Impact of refugee population on development: A comparative analysis for the case of host economies. Review of Economic Perspectives. 2018. T. 18. №. 1. URL: <https://www.degruyter.com/downloadpdf/j/revecp.2018.18.issue-1/revecp-2018-0005/revecp-2018-0005.pdf>

21. Manacorda M., Manning A., Wadsworth, J. The Impact of Immigration on the Structure of Male Wages and Employment: Theory and Evidence from Britain. 2016. URL: eprints.lse.ac.uk/.../The_Impact_of_Immigration_on_the_Structure_of_Male_Wages_Theory_and_Evidence_from_Britain.pdf.
22. Masri S., Srouf I. Assessment of the Impact of Syrian Refugees in Lebanon and Their Employment Profile. 2014. URL: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---arabstates/---ro-beirut/documents/publication/wcms_240134.pdf
23. Ottaviano G.I.P., Peri, G. Immigration and national wages: clarifying the theory and the empirics. NBER Working Paper. 2008. URL: <http://www.nber.org/papers/w14188>.
24. OECD. International Migration Outlook 2015. 2015. URL: https://www.oecd-ilibrary.org/fr/social-issues-migration-health/international-migration-outlook-2015_migr_outlook-2015-en
25. Peri G., Sparber C. Task Specialization, Immigration, and Wages. 2008. URL: https://www.researchgate.net/publication/46554229_Task_Specialization_Immigration_and_Wages
26. Ruist J. Refugee immigration and public finances in Sweden / University of Gothenburg, Working papers in economics. 2015, № 613. URL: https://gupea.ub.gu.se/bitstream/2077/38323/1/gupea_2077_38323_1.pdf
27. UNHCR. Global Trends. Forced Displacement in 2014. 2015. URL: <https://www.unhcr.org/statistics/country/556725e69/unhcr-global-trends-2014.html>
28. UNHCR. Global trends. Forced displacement in 2017. 2017. URL: <https://www.unhcr.org/5b27be547.pdf>
29. Verme P. How Poor Are Refugees? Presentation. 2015. URL: <http://www.cmimarseille.org/sites/default/files/newsite/library/files/en/How%20Poor%20Are%20RefugeesMorningLastVersion.pdf>
30. World Bank MFM GP. Briefing for President Jim Kim -Macroeconomic and Fiscal Impacts of the Refugee Crisis. 2015
31. World Bank. Lebanon. Economic and Social Assessment. 2013. URL: <http://documents.worldbank.org/curated/en/925271468089385165/Lebanon-Economic-and-social-impact-assessment-of-the-Syrian-conflict>
32. Zeit online. URL: <https://www.zeit.de/index>
33. Бондарчук В.В. Вплив внутрішньої міграції та внутрішнього переміщення населення на макроекономічну стабільність // Ефективна економіка. 2017. № 12. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5970>
34. Внутрішньо переміщені особи. Міністерство соціальної політики України. Офіційний сайт. URL: <https://www.msp.gov.ua/timeline/Vnutrishno-peremishcheni-osobi.html>
35. Конвенція про статус біженців. Верховна Рада України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_011
36. Шиманська К.В. Міграція біженців як фактор перерозподілу людських ресурсів у світі: проблеми розвитку економіки в умовах конфлікту / К.В. Шиманська, В.В. Євдокимов // Вісник Житомирського державного технологічного університету. Серія: Економічні науки. – 2017. - № 2 (80). – С. 142-149.
37. Шиманська К.В. Ринок трудових ресурсів в умовах постконфліктного стану країн / К.В. Шиманська // Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. Серія: Економічні науки. – 2017. - № 2 (91). – С. 50-60.
38. Шиманська К.В. Стан та нормативно-правове регулювання міграції біженців та шукачів притулку у ЄС як інституційний базис управління міжнародними міграціями / К.В. Шиманська, В.В. Євдокимов // Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. – 2017. - № 3 (38). – С. 55-60

БОНДАРЧУК В.В.^{1*}, ШИМАНСКАЯ Е.В.^{2*}

1* к.э.н., доц., доцент кафедры цифровой экономики и международных экономических отношений Государственного университета «Житомирская политехника», улица Чудновская, 103, Житомир, Житомирская область, 10005, e-mail: vitaliybondarchuk@ukr.net, ORCID ID: 0000-0001-8156-0218

2* д.э.н., доц., заведующая кафедры цифровой экономики и международных экономических отношений Государственного университета «Житомирская политехника», улица Чудновская, 103, Житомир, Житомирская область, 10005, e-mail: kv.shymanska@gmail.com, ORCID ID: 0000-0003-0375-5102

ЭКОНОМИЧЕСКИЕ ПОСЛЕДСТВИЯ ВЫНУЖДЕННОЙ МИГРАЦИИ ДЛЯ РАЗВИТИЕ НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ: ЗАРУБЕЖНЫЙ ОПЫТ, УКРАИНСКИЕ РЕАЛИИ

Цель. Исследование посвящено определению экономических последствий вынужденной миграции и внутреннего перемещения населения на развитие национальной экономики Украины. **Методика.** В ходе

исследования были использованы статистические методы для определения тенденций изменения основных экономических показателей экономики Украины, которые были выбраны в качестве регрессоров. Для определения влияния регрессоров на результирующие показатели были использованы эконометрические методы, в частности метод наименьших квадратов. **Результаты.** Не выявлено влияние внутреннего перемещения населения на рынок труда. Анализ официальных статистических данных не обнаружил такого влияния, хотя фактически внутренне перемещенными лицами стали более полутора миллиона человек. Даже при условии теневой занятости такие лица оказывают влияние на рынок труда, однако доказать это или опровергнуть в условиях существующих данных невозможно. **Практическая значимость.** Большую сложность для проведения анализа влияния различных факторов составляет пребывание Украины в состоянии необъявленной войны. Наличие военного конфликта оказывает влияние на экономическую и общественную жизнь, которое трудно проследить и параметризовать. Это значительно увеличивает степень статистической погрешности и иногда может исказить полученные статистические данные. Регрессионные модели не учитывают влияния военного конфликта, поэтому полученные результаты могут быть искаженными и ложными. Потребуется детализация первичные статистические данные для возможности проведения более детальных исследований.

Ключевые слова: внутренне перемещенные лица, вынужденная миграция, последствия внутреннего перемещения населения, национальная экономика, развитие экономики.

V.V. BONDARCHUK^{1*}, K.V. SHYMANSKA^{2*}

1* Candidate of economic sciences, Associate Professor of the Department of Digital Economy and International Economic Relations of the Zhytomyr Polytechnic State University, st. Chudnivska 103, Zhytomyr, Zhytomyr Region, 10005, e-mail: vitaliybondarchuk@ukr.net, ORCID ID: 0000-0001-8156-0218

2* Doctor of economic sciences, Head of the Department of Digital Economy and International Economic Relations of the Zhytomyr Polytechnic State University, st. Chudnivska 103, Zhytomyr, Zhytomyr Region, 10005, e-mail: kv.shymanska@gmail.com, ORCID ID: 0000-0003-0375-5102

ECONOMIC CONSEQUENCES OF FORCED MIGRATION FOR THE NATIONAL ECONOMY DEVELOPMENT: FOREIGN EXPERIENCE, UKRAINIAN REALITY

Object. The study is devoted to determining the economic consequences of forced migration and internal migration of the population to the development of the national economy of Ukraine. **Methods.** In the course of the study, statistical methods were used to determine trends in changes in the main economic indicators of the Ukrainian economy, which were selected as regressors. Econometric methods, in particular the least squares method, were used to determine the effect of the regressors on the resulting indicators. **Results.** The impact of internal displacement on the labor market has not been identified. An analysis of official statistics did not reveal such an impact, although more than one and a half million people were actually internally displaced. Even with shadow employment, such persons exert influence on the labor market, but it is impossible to prove this or to refute in the context of existing data. **Final Conclusions.** The difficulty of analyzing the impact of various factors is Ukraine's state of undeclared war. The presence of military conflict influences economic and social life, which is difficult to trace and parameterize. This greatly increases the degree of statistical error and may, in some places, distort the statistics obtained. Regression models do not take into account the impact of military conflict, so the results can be skewed and misleading. Primary statistics are required in order to be able to conduct more detailed studies.

Key Words: internally displaced persons, forced migration, consequences of internal displacement, national economy, economic development.

REFERENCES

1. Alcobendas M.A. & Rodriguez-Planas N. (2009). Immigrants' Assimilation Process in a Segmented Labor Market. № 4394, p.77. URL: <http://pareto.uab.es/wp/2010/82210.pdf> \ <http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=ecn&AN=1102872&site=ehost-live>
2. Aljuni S., Kavar M. (2014). The Impact of the Syrian Refugee Crisis on the Labour Market Jordan: A Preliminary Analysis. URL: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---arabstates/---ro-beirut/documents/publication/wcms_242021.pdf

3. Anders J., Burgess S. M., Portes J. (2018). The long-term outcomes of refugees: tracking the progress of the East African Asians. № 18-05. URL: <ftp://repec.iza.org/RePEc/Discussionpaper/dp11609.pdf>
4. Azarnert L. V. (2018). Refugee resettlement, redistribution and growth. *European Journal of Political Economy*. URL: https://www.econstor.eu/bitstream/10419/176980/1/cesifo1_wp6961.pdf
5. Balcilar M. Nugent, J. B. (2018). Migration of Fear: An Analysis of Migration Choices of Syrian Refugees. *Eastern Mediterranean University, Department of Economics*. №. 15-36. URL: <http://ftp.repec.org/opt/ReDIF/RePEc/emu/wpaper/15-36.pdf>
6. Brücker H., Jahn E.J. (2011). Migration and Wage-setting: Reassessing the Labor Market Effects of Migration. *Scandinavian Journal of Economics*. 113(2), pp.286–317. URL: <http://doi.wiley.com/10.1111/j.1467-9442.2010.01634.x>.
7. Brücker H. (2011). The Labor Market Challenge. Does International Migration Challenge Labor Markets in Host Countries? A Critical Review of the Recent and Traditional Literature. URL: <http://cadmus.eui.eu/handle/1814/19820>
8. Calderón-Mejía V., Ibáñez A.M. (2009). Labor Market Effects of Migration-Related Supply Shocks: Evidence from Internally Displaced Populations in Colombia. URL: <https://ideas.repec.org/p/hic/wpaper/69.html>
9. Card D. Is the new immigration really so bad? (2005). URL: <http://davidcard.berkeley.edu/papers/new-immig.pdf>
10. Clemens M. A. Hunt J. (2017). The labour market impact of refugee waves. Centre for Economic Performance, LSE. №. 519. URL: <http://cep.lse.ac.uk/pubs/download/cp519.pdf>
11. Cortes K.E. (2004). Are Refugees Different from Economic Immigrants? Some Empirical Evidence on the Heterogeneity of Immigrant Groups in the United States. *Review of Economics and Statistics*. 86(2), pp.465–480.
12. Crawley H., Drinkwater S., Kauser R. (2013). Regional variations in attitudes towards refugees: evidence from Great Britain. IZA DP No. 7647. URL: <http://repec.iza.org/dp7647.pdf>
13. Czaika M., Mayer A. (2011). Refugee movements and aid responsiveness of bilateral donors. *The Journal of Development Studies*. T. 47. №. 3. URL: http://www.vwl-iwipol.uni-freiburg.de/iwipol/REPEC/fre/wpaper/DP5_czaika-mayer_refugee-movements-1.pdf
14. Diaconu L. et al. (2015). The Refugees And The Economic Growth In The Eu States: Challenges And Opportunities. CES Working Papers. T. 7. №. 4. URL: http://ceswp.uaic.ro/articles/CESWP2015_VII4_DIA.pdf
15. Dreher A., Fuchs A., Langlotz S. (2018). The Effects of Foreign Aid on Refugee Flows. CESifo Group Munich. URL: http://www.cesifo-group.de/DocDL/cesifo1_wp6885.pdf
16. Friedberg R.M. The Impact of Mass Migration on the Labor Market. (2001). *The Quarterly Journal of Economics*. 116(4), pp.1373–1408. URL: <http://www.jstor.org/stable/pdfplus/2696462.pdf>
17. Gibney M. J. (2015). Refugees and justice between states. *European Journal of Political Theory*. T. 14, № 4. URL: <http://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/1474885115585325>
18. Global report on internal displacement in 2018. (2018). URL: <http://www.internal-displacement.org/global-report/grid2018/downloads/2018-GRID.pdf>
19. Ianchovichina E., Ivanic M. (2014). Economic Effects of the Syrian War and the Spread of the Islamic State on the Levant. URL: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2535615.
20. Kouni M. (2018). Impact of refugee population on development: A comparative analysis for the case of host economies. *Review of Economic Perspectives*. T. 18. №. 1. URL: <https://www.degruyter.com/downloadpdf/j/revecp.2018.18.issue-1/revecp-2018-0005/revecp-2018-0005.pdf>
21. Manacorda M., Manning A., Wadsworth, J. (2016). The Impact of Immigration on the Structure of Male Wages and Employment: Theory and Evidence from Britain. URL: https://eprints.lse.ac.uk/.../The_Impact_of_Immigration_on_the_Structure_of_Male_Wages_Theory_and_Evidence_from_Britain.pdf.
22. Masri S., Srour I. (2014). Assessment of the Impact of Syrian Refugees in Lebanon and Their Employment Profile. URL: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---arabstates/---ro-beirut/documents/publication/wcms_240134.pdf
23. Ottaviano G.I.P., Peri, G. (2008). Immigration and national wages: clarifying the theory and the empirics. NBER Working Paper. URL: <http://www.nber.org/papers/w14188>.
24. OECD. (2015). International Migration Outlook 2015. URL: https://www.oecd-ilibrary.org/fr/social-issues-migration-health/international-migration-outlook-2015_migr_outlook-2015-en
25. Peri G., Sparber C. (2008). Task Specialization, Immigration, and Wages. URL: https://www.researchgate.net/publication/46554229_Task_Specialization_Immigration_and_Wages
26. Ruist J. (2015). Refugee immigration and public finances in Sweden / University of Gothenburg, Working papers in economics. № 613. URL: https://gupea.ub.gu.se/bitstream/2077/38323/1/gupea_2077_38323_1.pdf
27. UNHCR. (2015). Global Trends. Forced Displacement in 2014. URL: <https://www.unhcr.org/statistics/country/556725e69/unhcr-global-trends-2014.html>
28. UNHCR. (2017). Global trends. Forced displacement in 2017. URL: <https://www.unhcr.org/5b27be547.pdf>

29. Verme P. (2015). How Poor Are Refugees? Presentation. URL: <http://www.cmimarseille.org/sites/default/files/newsite/library/files/en/How%20Poor%20Are%20RefugeesMorningLastVersion.pdf>
30. World Bank MFM GP. (2015). Briefing for President Jim Kim -Macroeconomic and Fiscal Impacts of the Refugee Crisis.
31. World Bank. (2013). Lebanon. Economic and Social Assessment. URL: <http://documents.worldbank.org/curated/en/925271468089385165/Lebanon-Economic-and-social-impact-assessment-of-the-Syrian-conflict>
32. Zeit online. URL: <https://www.zeit.de/index>
33. Bondarchuk V.V. (2017). Impact of internal migration and internally displaced persons on macroeconomic stability // Efficient economy. 2017. № 12. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5970>
34. Internally Displaced Persons. Ministry of Social Policy of Ukraine. URL: <https://www.msp.gov.ua/timeline/Vnutrishno-peremishcheni-osobi.html>
35. Refugee Convention. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_011
36. Shymanska K.V., Ievdokymov V.V. Refugees migration as a factor of human resources redistribution in the world: problems of conflict economy's development // Bulletin of Zhytomyr State Technological University. Series: Economic Sciences. 2017. № 2 (80). pp. 142-149.
37. Shymanska K.V. Labor market in post-conflict countries // Foreign Trade: Economics, Finance, Law. Series: Economic Sciences. 2017. № 2 (91). pp. 50-60.
38. Shymanska K.V., Ievdokymov V.V. Status and regulation of migration of refugees and asylum seekers in the EU as an institutional basis for managing international migration // Problems of theory and methodology of accounting, control and analysis. 2017. № 3 (38). pp. 55-60

Стаття надійшла до редакції: 24.04.2020
Received: 24 April 2020